

UKRAYNA SAVAŞININ ORTA ASYA'YA ETKİSİ

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya karşı başlattığı savaştan en çok etkilenen bölgelerin başında Orta Asya gelmektedir.

Doç. Dr. Anar Somuncuoğlu

Uluslararası İlişkiler Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya karşı başlattığı savaştan en çok etkilenen bölgelerin başında Orta Asya gelmektedir. Bunun başlıca sebebi, Orta Asya ülkelerinin Ukrayna gibi SSCB'nin dağılması sonucunda bağımsız ülkeler haline gelmeleri sebebiyle Rusya'nın etki alanı olarak gördüğü 'eski Sovyet alanında' bulunmalarıdır. Bundan dolayı, savaşın sebebi konusunda hangi tarafı haklı bulduklarından bağımsız olarak Orta Asya ülkeleri, Rusya'dan tehdit algılamaktadırlar. Buna ek olarak Orta Asya ülkeleri Rusya'ya uygulanan yaptırımlardan da derinden etkilenmiştir. Bunun sebepleri Kazakistan ve Kırgızistan'ın Rusya ile ekonomik birlik içinde olmaları; Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'dan birkaç milyon kişinin Rusya'da göçmen işçi olarak bulunması; Rusya'nın halen Orta Asya ülkelerinin en büyük veya en büyük ikinci ticaret partneri olması; ve Orta Asya ülkelerinin bölge dışı ticaretlerinde Rusya'dan geçen ulaştırma yollarına bağımlı olmalarıdır. Bütün bunlar göz önünde bulundurularak, bu yazıda devam eden Ukrayna savaşının 1,5 yılının Orta Asya ülkeleri üzerindeki siyasi etkileri incelenmektedir.

Savaş Öncesi Rusya'nın Orta Asya'daki Etkisi

Ukrayna savaşı öncesinde Orta Asya ülkeleri çelişkili bir süreç içerisindeydi; bir taraftan bağımsızlıklarının içini doldurmaya çalışırken diğer taraftan Rusya'nın şekillendirdiği 'eski Sovyet bölgesinde kalmaya' devam

etmekteydiler. SSCB'nin dağılmasından bu yana Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, hemen hemen tüm Rusya merkezli güvenlik ve ekonomik bütünleşme mekanizmaları içerisinde yer almıştı. Bugün bu üç ülke Rusya'nın oluşturduğu Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) üyesi olup, Kazakistan ve Kırgızistan ise Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) üyesidir. Bu ülkelerin güvenlik kaygıları ve ekonomik şartları farklılık göstermekle birlikte, Rusya olmadan kendi güvenliklerini ve ekonomik gelişmelerini sağlayamayacakları kanısı yaygındı. Bu ülkelerin, Rusya'yı güvenlik sağlayıcısı olarak görmelerinin sebebi toplumsal ve siyasal yapılarındaki zayıflıklar ve dışarıdan algıladıkları tehditlere karşı kendilerini savunmasız hissetmeleridir. Ekonomik gelişmelerini tamamen Rusya merkezli olarak görmelerinin sebebi ise, sadece Sovyet döneminden kalma ekonomik, siyasi ve altyapısal olarak Rusya'ya bağımlı olmaları değil, zihinsel olarak da Rusya'dan kopamamalarıdır.

Diğer Orta Asya ülkelerinden farklı dış politika tercihlerine sahip olan Türkmenistan ve Özbekistan ise, Ukrayna savaşından hemen önceki yıllarda ekonomik ve güvenlik alanlarında Rusya ile ilişkilerini geliştirmeye yönelmişlerdi. 1995'de Bağlantısızlar Hareketi'ne katılan ve daimi tarafsızlık statüsünü BM nezdinde tanıtan Türkmenistan, bunu sadece kendini bölgesel ve küresel problemlerden soyutlamak için değil, aynı zamanda başta Rusya olmak üzere büyük güçlerin etkisinden sıyrılmak amacıyla da sürdürmektedir. Özbekistan ise 1992-1999

yıllarında Türkmenistan hariç diğer Orta Asya ülkeleri gibi Rusya'nın bölgenin güvenlik sağlayıcısı olmasını sağlayan Kolektif Güvenlik Anlaşması'na taraftı. 1999'da anlaşmadan çekilen Özbekistan, Rusya'ya karşı ortak cephe oluşturmaya çalışan GUAM (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova) ülkeleriyle bir araya gelmiş, 2001'de ise ABD'ye askeri üs sağlamıştı. Ancak 2005 Andican olaylarında ABD'nin kendisini devirmeye çalıştığına ikna olan Özbekistan'ın ilk cumhurbaşkanı İslam Kerimov, ABD üssünü kapattı ve 2006'da AEB'in öncüsü olan Avrasya Ekonomik Topluluğu'na (AET) ve KGAÖ'ye katıldı. AET'ten 2008'de¹, KGAÖ'den ise 2012'de² ayrılarak Rusya'dan uzaklaşan Özbekistan, ilk cumhurbaşkanı İslam Kerimov'un ölümünden sonra Rusya ile yeniden yakınlaşsa da, Rusya'nın ısrarlarına rağmen bu sefer anılan örgütlere girmemeyi tercih etti. Savaştan önceki birkaç yılda Özbekistan ve Türkmenistan'ın Rusya ile güvenlik işbirliğini sıkılaştırmalarının önemli bir sebebi, ABD'nin Afganistan'dan çekilme sürecinin yarattığı belirsizliktir. 2021'de ABD'nin kurduğu Afganistan ordusunu ortada bırakarak hızlıca çekilmesi ve Taliban'ın bütün Afganistan'ı kolayca ele geçirmesi, bölgedeki endişeleri haklı çıkarmıştır. Tacikistan dışındaki Orta Asya ülkeleri, Taliban hükümetiyle iyi geçinme politikasına yönelseler de Afganistan'dan tehdit algılamaya devam etmektedirler.

Savaş öncesinde Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın Rusya'yı güvenilir müttefik ve güvenlik

sağlayıcısı olarak görmelerinin göstergesi, bu ülkelerin sadece dış değil, iç güvenlik tehditlerine karşı da Rusya'nın yardımına başvurmak istemeleridir. Rusya'nın bölgedeki tek kuvvet kullanım örneği, 1992-1997 Tacik İç Savaşı sırasında gerçekleşmiş, Rusya İmamalı Rahmonov yönetiminin iç savaşta galip gelmesine yardımcı olmuştur. 2010'lu yıllarda KGAÖ iç güvenlik krizlerinde Rusya'nın müdahalesini mümkün kılan bir örgüt haline gelmiştir. 2010'da Kırgızistan'ın güneyindeki etnik çatışmalar sırasında Kırgızistan Rusya'dan yardım istese de KGAÖ'nün ilk müdahalesi Ocak 2022'de Kazakistan'daki halk protestoları sırasında gerçekleşmiştir.

Rusya'dan Zihinsel Uzaklaşma

Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı ve Kırım'a ek olarak Ukrayna'nın dört bölgesine talip olması, Orta Asya'da deyim yerindeyse şok etkisi yaratmıştır. Her ne kadar bu süreç 2014'de Kırım'ın yasadışı ilhakıyla başlamışsa da Rusya halen açıkça kendi ordusuyla birkaç yönden Ukrayna'yı işgale girerek Ukrayna'nın dört ilini ilhak etmeye çalışmaktadır. Meselenin gelmiş olduğu noktada Orta Asya ülkeleri açısından bu savaşın NATO'nun genişlemesi ve Amerikan politikasıyla ilgili olup olmadığının çok fazla bir önemi yoktur. Zira her haliyle Rusya, SSCB'nin dağılmasından sonra oluşan durumu - ki buna Orta Asya ülkelerinin bağımsızlıkları da dâhildir - kabul etmediğini göstermektedir.

Diğer Orta Asya ülkelerinden farklı dış politika tercihlerine sahip olan Türkmenistan ve Özbekistan ise, Ukrayna savaşıdan hemen önceki yıllarda ekonomik ve güvenlik alanlarında Rusya ile ilişkilerini geliştirmeye yönelmişlerdi.

Savaşın bölgedeki en önemli sonuçlarından birisi, Kazakistan'ın zihnen Rusya'dan kopmaya başlamasıdır. Halkın önemli bir kısmı açısından Rusya bir anda geçmişi paylaştıkları bir komşudan saldırgan ve işgalci bir ülkeye dönüşmüştür. Her ne kadar Orta Asya'da yapılan kamuoyu araştırmaları Rusya imajının diğer bölge ülkelerinde de zarar gördüğünü gösterse de, en büyük kopuş Kazakistan'da gerçekleşmiştir.³ Bunun başlıca sebebi Kazakistan'ın durumunun birçok açıdan Ukrayna'ninkine benzer olmasıdır.

Orta Asya, karasal olarak, sadece Kazakistan dolayısıyla Rusya ile sınırdır. Bu dünyanın en uzun kesintisiz karasal sınırı (yaklaşık olarak 7600 km) olmanın yanında neredeyse tamamı coğrafi engellerin olmadığı düz bir bölgeden geçmektedir. Bağımsızlığın başında yaklaşık olarak % 40 olan Rus nüfusu bugün resmi hesaplamalara göre % 15'e düşüyse de bu nüfus çoğunlukla Rusya ile sınır olan bölgelere yoğunlaşmıştır. Bu bölgelerin tarihi Rus toprakları olduğunu iddia eden Rus söylemi de son zamanlarda özellikle yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca, son on yılda Rusya'da emperyal milliyetçilik söylemi Rus medyasında hâkim olmuştur. Kazakistan'da Rus haber kaynaklarının yaygın olması, sınır bölgelerindeki Rusları Rus propagandasına açık hale getirmektedir. Buna benzer sebeplerle bir kamuoyu araştırmasına göre Kazakistan halkının % 38'i seferberlikten kaçmak amacıyla ülkeye Rus vatandaşlarının akın etmesine olumsuz bakmaktadır.⁴ Öyle ki, Eylül-Ekim 2022'de Rusya'da ilan edilen kısmi seferberlikten kaçan Rus vatandaşlarının Kazakistan'a ve diğer komşu ülkelere akın etmesi, Orta Asya içinde özellikle Kazakistan'da endişeye sebep olmuştur.

Rusya'nın Orta Asya politikası konusunda anlaşılması gereken en önemli konulardan birisi, Rusya'nın bölgeye 'Orta Asya ve Kazakistan' olarak baktığıdır. Rusya'nın Orta Asya güvenliğini kendi güvenliğinin bir parçası olarak gördüğü temelde doğrudur. Bununla birlikte Rusya esas olarak kendisiyle sınır olan eski Sovyet ülkelerini 'vazgeçilemez' olarak algılamaktadır. Bugüne kadar Kazakistan'ın dış politik tercihi de Rusya'dan yanaydı. O kadar ki, Kazakistan'ın ilk cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, daha 1994'de BDT ülkeleri arasında bir Avrasya birliğinin kurulmasını önermişti.⁵ Ne var ki, aslında Kazakistan'ın Avrasya Birliği fikri Rusya'ninkinden oldukça farklıdır.

Kazakistan, Rusya tarafından eşit ortak olarak kabul edilmek istemektedir.

Orta Asya Ülkelerinin Denge Politikaları

Ukrayna savaşıdan önce de Orta Asya'nın geleceği ile ilgili belirsizlik hâkimdi. Belirsizliği oluşturan faktörler, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, Afganistan'da Taliban'ın iktidara gelmesi, Orta Asya'ya komşu olan iki büyük gücün de ABD ile cepheleşme içinde olması olarak sıralanabilir. Savaştan hemen önce bölgesel sınır ve su sorunlarının sıcak çatışmalara dönüştüğü olayların (Ocak 2022 Kırgızistan-Tacikistan sınır çatışmaları) yaşandığını da kaydetmek yerinde olacaktır. Bölgenin en istikrarlı ülkesi Kazakistan'da büyük çaplı halk protestolarının çıkması ve bastırılması sonucunda resmi rakamlara göre 227 kişinin ölmesi, Orta Asya ülkelerinin iç istikrar konusunda sorunlar yaşadıklarına işaret etmektedir.

Ukrayna savaşı, bölgede hâkim olan belirsizliği artırmış ve daha önce müttefik veya ortak olarak görülen Rusya'nın potansiyel tehdit olarak algılanmasına yol açmıştır. Çelişkili gibi görünse de, Rusya'nın savaştaki performansı, Orta Asya'yı dış güvenlik tehditlerine karşı koruma kapasitesinin sınırlı olduğunu da göstermiştir. Buna savaş sırasında Rusya'nın mühimmat ve eğitilmiş asker sıkıntısı çekmesi ve genel anlamda Avrupa bölgesine yoğunlaşmasını da ekleyebiliriz.

Ukrayna savaşı dolayısıyla Rusya'ya yaptırımlar uygulanmaya başladıktan sonra Orta Asya, yaptırımlara tabi malların ulaştırıldığı güzergahlardan birisi haline geldi. Savaş başladıktan sonraki 18 ayda AB'nin Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'a ihracatı bir anda % 80 arttı. Bu artışın önemli bir kısmının bu ülkeler üzerinden Rusya ile ticaretten dolayı olduğu düşünülmektedir.⁶ Aslında Orta Asya ülkeleri Rusya'ya uygulanan yaptırımlara katılmamakla birlikte, onlara uyacaklarını defalarca belirtmişlerdir. Her ne kadar ABD, bu ticarete yer alan ülkeleri ikincil yaptırımlarla tehdit etse de, şimdiye kadar sadece bir durumda ikincil yaptırım uygulanmıştır.

Savaşın oluşturduğu yeni riskler ve belirsizlik ortamında Orta Asya ülkeleri Rusya ile ilişkilerini bozmamaya özen gösterirken, diğer aktörlerle daha yoğun işbirliğine girerek Rusya'ya bağımlılıklarını azaltmaya yöneldiler. Savaştan sonraki 1,5 sene içerisinde ilk defa AB-Orta Asya ve Çin-Orta Asya zirveleri yapıldı. Ayrıca, ABD-Orta Asya zirvesi planlanmaktadır. Türkiye ve Orta Asya Türk cumhuriyetleri arasında gelişen savunma işbirliği de, savunma alanındaki Rusya ağırlığının dengelenmesi açısından önemlidir.

Savaşın yarattığı durum, Orta Asya bütünleşmesi ve buranın ortak çıkara sahip olan bir bölge olarak ortaya çıkmaya başlaması süreçlerine olumlu katkıda

bulunmuştur. Aslında Orta Asya ülkelerinin ilk zirvesi SSCB dağılmadan 1990'da Almatı'da gerçekleşmiş, 1993'de Orta Asya Topluluğu kurulmuştur. Çeşitli adlar altında devam eden bu girişim, 2004'de Rusya'nın örgüte üye olması ve 2005'de Rusya yönetimindeki Avrasya Ekonomik Topluluğu ile birleştirilmesiyle ortadan kalktı. Farkhad Tolipov'a göre bu aslında Rusya'nın zaferi değil, Orta Asya'nın teslimiyetiydi.⁷ Yani temel mesele, siyasi irade ile ilgiliydi. Bugün, Orta Asya uzmanlarının da kaydettiği gibi, bölgenin en güçlü iki ülkesi Özbekistan ve Kazakistan, bu yönde siyasi irade göstererek Orta Asya'daki bütünleşmenin alt yapısını oluşturmaktadır. Belki daha da önemlisi, toplumlarda da Orta Asya birliğinin oluşması yönündeki bilincin oluşmaya başladığını gösteren emareler bulunmaktadır.

Orta Asya ülkelerinin bağımsız birer aktör olarak verdikleri mücadelenin en önemli yansıması, ulaştırma koridorlarının geliştirilmesinde kendisini göstermektedir. Denizlere çıkışı olmayan Orta Asya'yı dünya ile bağlayan ulaştırma koridorlarını arama süreci daha Sovyetler Birliği yıkılmadan, perestrojka döneminde başlamıştır.⁸ O dönemde bile jeopolitik sıkışmışlığının farkında olan Kazakistan, Rusya'ya alternatif ulaştırma yollarının araştırılması ve ilgi ülkelere tanıtılması için çaba sarf etmiştir. Kazakistan ve Özbekistan, kendi bölgeleri arasındaki ulaşım kopukluğunu aşmaya çalışırken bile, bu yolların uluslararası transit yolları olarak kullanılabileceğinin farkındalardı. Bugüne kadar AB, ABD, Japonya, Asya Kalkınma Bankası gibi çok sayıda aktör Orta Asya'yı dünyaya bağlamak için çok sayıda proje yürütmüştür. Ancak hiçbirisi Orta Asya'nın Rusya'ya olan ulaştırma bağımlılığına alternatif oluşturamamıştır. Kuşak ve Yol İnisiyatifi ile Çin'in Kazakistan ve Rusya'dan geçen Kuzey Koridoru'na önem vermesi, diğer koridor projelerini gölgede bırakmıştı. Çin'in Kuşak ve Yol İnisiyatifi'ni açıklanmasından sonra 7 Kasım 2013'de Azerbaycan, Gürcistan ve Kazakistan devlet demiryolu şirketleri, Hazar geçişi multi-modal ulaştırma koridorunun geliştirilmesi için koordinasyon komitesini oluşturmuşlardı. Bu yönde yoğun mal akışını sağlayabilecek olan AB ve Çin, ancak Ukrayna savaşından sonra Hazar koridoru (Orta Koridor) ile yakından ilgilenmeye başladılar. Bu ilginin sonucunda 2023'ün ilk beş ayında Orta Koridor'dan geçen malların miktarı geçen yılın aynı dönemine göre % 64 artış gösterdi.⁹ Bölgeden uzanan Hazar geçişi ve Rusya'ya alternatif diğer koridorlar gelişme ivmesini yakalasa da, Orta Asya ülkeleri halen büyük ölçüde Rusya üzerinden dünya piyasalarına bağlıdır. Mesela Kazakistan'ın ihraç ettiği petrolün % 80'i Rusya transitli Tengiz-Novorossiysk boru hattından geçmekte ve Rusya'ya Kazakistan'a karşı avantaj sağlamaktadır. Yakın zamanda bu bağımlılığın aşılması ile ilgili bir emare bulunmamakla birlikte, alternatif yolların geliştirilmesi Orta Asya ülkelerinin bağımsızlığını güçlendirecektir.

Çin Etkisi

Diğer güçlerden farklı olarak Çin, baştan beri Rusya ile koordineli bir şekilde Orta Asya'da faaliyet gösteriyordu. 1990'ların ikinci yarısında Çin ile sınır olan Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, Şangay Beşlisi olarak anılacak olan Çin ile sınırdaki güven tesis etme çalışmalarında bulunmuştu. Bu kapsamda sınırın iki tarafından da askeri birlikler çekilmişti. 2001'de kurulan Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ile Çin, Orta Asya'daki güvenlik çıkarlarını Doğu Türkistan ile alakalandırarak, Rusya'nın bölge güvenliğindeki baskın rolünü sorgulayacak hiçbir harekette bulunmamıştı. Buna ek olarak Rusya ve Çin ŞİÖ'yü dünyadaki Amerikan politikalarını sorgulamak ve ABD'yi Orta Asya'dan uzaklaştırmak amacıyla kullanılmıştı. Ancak Çin'in ŞİÖ ezinde kalkınma bankasını kurma girişimine Rusya'nın sıcak bakmaması, Rusya'nın Çin'in bölgedeki ekonomik etkisine şüpheyle yaklaştığını da gösteriyordu. Ne de olsa Rusya'nın Orta Asya enerji kaynakları üzerindeki tekeli kırılan ülke Çin'di. Kazakistan-Çin petrol boru hattı ve Türkmenistan-Çin doğal gaz boru hattı, bölgeden uzatılan ilk alternatif büyük çaplı boru hatları olmuştur. 2013'de ilan edilen Kuşak ve Yol İnisiyatifi de potansiyel olarak Çin'in bölgedeki ekonomik etkisinin Rusya'nunkini geçmesini sağlayabilirdi. Ancak Çin, Rusya yönüne alternatif olan Orta Koridor'a değil, Kazakistan ve Rusya üzerinden geçen Kuzey Koridor'a öncelik verdi. Ayrıca bölgenin en büyük ekonomisine sahip Kazakistan'ın Rusya ile ekonomik bütünleşme yolunda olması, Rusya'nın ekonomik alanda etkili olmaya devam edeceğini gösteriyordu.

2022 yılından başlayarak Çin, sadece ekonomik alanda değil güvenlik alanında da Orta Asya'da var olduğunun sinyallerini verdi. Kazakistan'daki 2022 Ocak olayları sırasında Çin, güvenlik alanında işbirliğini önerdi. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Eylül 2022'de Semarkand ŞİÖ zirvesine giderken Kazakistan'a devlet ziyaretinde bulunması ve Kazakistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü desteklediği vurgulaması, bölge uzmanları açısından Rusya'ya mesaj olarak yorumlandı. Ziyaretten bir buçuk ay önce Rusya eski cumhurbaşkanı Dmitriy Medvedev'in kendi Telegram kanalında Kazakistan topraklarının tarihi Rus toprakları olduğunu iddia etmesi, Rusya'nın Kazakistan'a örtülü tehdidi olarak algılanmıştı.¹⁰ Rus siyasetçileri zaman zaman Kazakistan'ın toprak bütünlüğünü sorgulasa da, Medvedev'in yaptığı çıkış (her ne kadar Medvedev bu sözleri hacking olarak sunsa da) bugüne kadar bu tarz en üst düzey açıklamaydı. Xi Jinping'in Kazakistan ve

Diğer güçlerden farklı olarak Çin, baştan beri Rusya ile koordineli bir şekilde Orta Asya'da faaliyet gösteriyordu.

2022 ЖЫЛҒЫ 14 ҚАЗАН, АСТАНА

САММИТ «ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ – РОССИЯ»

АСТАНА, 14 ОКТЯБРЯ 2022 ГОДА

2013'de ilan edilen Kuşak ve Yol İnisiyatifi de potansiyel olarak Çin'in bölgedeki ekonomik etkisinin Rusya'ninkini geçmesini sağlayabilirdi. Ancak Çin, Rusya yönüne alternatif olan Orta Koridor'a değil, Kazakistan ve Rusya üzerinden geçen Kuzey Koridor'a öncelik verdi.

Özbekistan'a 2022'de yaptığı devlet ziyaretlerinde, Semarkand ŞİÖ zirvesi sırasında ve Mayıs 2023'de Çin'in Şian şehrinde gerçekleşen ilk Çin-Orta Asya zirvesinde sürekli olarak Orta Asya ülkelerinin egemenliklerini ve toprak bütünlüklerini desteklediğini açıklamaları önemli görünmektedir. Çin-Orta Asya zirvesinin ihtisamlı törenlerle gerçekleştirilmesi, savaştan dolayı kendilerini güvensiz hisseden Orta Asya ülkeleri tarafından memnuniyetle karşılandı. Bununla birlikte, Çin ile sınır olan Kazakistan ve Kırgızistan'da Çin karşıtlığı yaygın olmaya devam etmektedir. Son yıllarda bunun en önemli sebeplerinden birisi, Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı

asimilasyon ve baskı politikasıdır. Orta Asya yönetimleri de, savaş ortamında Çin'in desteğinden memnun olsalar da, sadece Çin ile değil, diğer aktörlerle de işbirliğini geliştirmeye dikkat etmektedir.

Sonuç

Orta Asya ülkelerinin savaş ortamındaki temel dış politik amaçları, dengeli politika yürüterek hem komşuları Rusya ile iyi ilişkileri sürdürmek hem de kendilerinin hareket alanını genişleterek diğer güçlerle ve birbirleriyle işbirliğini sıkılaştırmaktır. Bu sadece yönetimlerin tercihleri olmayıp, yukarıda zikredilen kamuoyu araştırmaları da bu yöndedir. Bu bağlamda, başta Kazakistan olmak üzere Orta Asya ülkeleri yaptırım altındaki Rusya için dış dünya ile bağlantı rolünü oynamakta ve aslında Rusya ile ilişkileri sürdürmek isteyen taraflar için alan sağlamaktadır. Aslında Rusya ile iyi ilişkileri sürdürmek, Orta Asya açısından bir tercih değil, mecburiyettir. Orta Asya ülkelerinin Ukrayna ile karşılaştırılmaları birçok açıdan, ama özellikle askeri güç ve jeopolitik açıdan yersizdir. Zira Ukrayna, herhangi bir eski Sovyet ülkesi değil, Sovyet askeri sanayinin üçte birini

devralan, AB ve NATO ile sınır olan ve Karadeniz'e çıkışı bulunan bir ülkedir. Rusya'nın açıkça bütün eski Sovyet ülkelerinin egemenliklerini sınırlı olarak görmesi Orta Asya ülkeleri açısından temel güvenlik risklerinden biri haline geldiyse de, Afganistan kaynaklı riskler ve bölgesel güvenlikle ilgili diğer riskler de devam etmektedir. Özellikle Afganistan konusunda bölge yönetimleri Rusya ile işbirliğini sürdürmektedir.

Ukrayna savaşının ilk 1,5 yılının sonucu olarak Orta Asya bölgesinde Rusya'nın etkisi azalmıştır. Bunu Çin başta olmak üzere farklı aktörlerin Orta Asya ülkeleriyle daha yoğun işbirliğine yönelmelerinden ve Orta Asya ülkelerinin Rusya'yı dengeleyecek güçlerle ve birbirleriyle yoğun diplomasi trafiğinin içine girmiş olmalarından görmek mümkün. Orta Asya halklarının Rusya'yı tehdit olarak algılamaya varan Rusya'ya olumsuz bakışlarının artması ve bunun sonucu olarak Rus söyleminin daha önceki ağırlıklı gücünü yitirmesi, buna karşılık Batı söyleminin etkisinin artması da bölgedeki Rusya imajının

Ukrayna savaşının ilk 1,5 yılının sonucu olarak Orta Asya bölgesinde Rusya'nın etkisi azalmıştır. Bunu Çin başta olmak üzere farklı aktörlerin Orta Asya ülkeleriyle daha yoğun işbirliğine yönelmelerinden ve Orta Asya ülkelerinin Rusya'yı dengeleyecek güçlerle ve birbirleriyle yoğun diplomasi trafiğinin içine girmiş olmalarından görmek mümkün.

olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Orta Asya ülkelerinin dünya piyasalarına ulaşmak için Rusya'ya alternatif yollar arayışlarını artırmaları, bu güç azalmasının belli başlı göstergelerinden birisidir.

Sonnotlar

- Gregory Gleason, "Uzbekistan: Evaluating Tashkent's Reason for Leaving the Eurasian Economic Community", 25 Kasım 2008, <https://eurasianet.org/uzbekistan-evaluating-tashkents-reason-for-leaving-the-urasian-economic-community>, Erişim tarihi 25 Ağustos 2023.
- İvan Kartaşov, "Uzbekistan Zayavil o Vihode iz ODKB", *Rossiyskaya Gazeta*, 29 Haziran 2012, <https://rg.ru/2012/06/29/uzbekistan-site.html>, Erişim tarihi 20 Ağustos 2023.
- Tlegen Kuandykov, "Shifting Tides: Do Kazakhs Still Like Russia?", *Vlast.kz*, 6 Eylül 2023, <https://vlast.kz/english/56638-shifting-tides-do-kazakhs-still-like-russia.html>, Erişim tarihi 6 Eylül 2023.
- Congressional Research Service, *Central Asia: Implications of Russia's War in Ukraine*, 9 Haziran 2023, s.19, https://www.everycrsreport.com/files/2023-06-09_R47591_413005fc9f50f911a7b7c2b56d1d6e5087df45e.pdf, Erişim tarihi 24 Ağustos 2023.
- Gov.kz, "EAEU", 16 Ekim 2019, <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/article/details/583?lang=en#:~:text=The%20Republic%20of%20Kazakhstan%20is,Kazakhstan%20Nursultan%20Nazarbayev%20in%20199>, Erişim tarihi 15 Eylül 2023.
- Pierre Briancon, "Shady Export Leaks Suggest Russian Sanctions Work", 29 Ağustos 2023, <https://www.reuters.com/breakingviews/shady-export-leaks-suggest-russian-sanctions-work-2023-08-29/>, Erişim tarihi 13 Eylül 2023.
- Farkhad Tolipov, "Geopolitical Stipulation of Central Asian Integration", *Strategic Analysis*, 34:1, 2010, 111.
- Bu konuda bkz. Anar Somuncuoğlu, "The Role of Regional States in the "Silk Road" Projects", *Uluslararası Geçmişten Geleceğe İpek Yolu Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 10-12 Ekim 2022, Ankara: Ankara Hacı Bayram Üniversitesi TODAİE Yayınları, [https://hacibayram.edu.tr/api/files/1/Hac%C4%B1bayram%20AHBV/ipekyolusempozyumu\(tr-TR\)/Bildiri%20Kitabii.pdf](https://hacibayram.edu.tr/api/files/1/Hac%C4%B1bayram%20AHBV/ipekyolusempozyumu(tr-TR)/Bildiri%20Kitabii.pdf), 627-633, Erişim tarihi 1 Eylül 2023.
- Meray Ozat, Haley Nelson, "The Middle Corridor: The Beginning of the End for Russia's Northern Corridor?", 30 Haziran 2023, <https://www.caspianpolicy.org/research/energy-and-economy-program-eep/the-middle-corridor-the-beginning-of-the-end-for-russias-northern-corridor>, Erişim tarihi 30 Ağustos 2023.
- Natalia Konarzewska, "China Backs Kazakhstan Against Russian Threats", *The Central Asia-Caucasus Analyst*, 12 Ocak 2023, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13741-china-backs-kazakhstan-against-russian-threats.html>, Erişim tarihi 10 Eylül 2023.